

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Василець Н.М.

викладач,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ФАЗИ РОЗВИТКУ ДОВІРИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Одним з найважливіших чинників, що визначає характер не тільки міжособових, але і соціальних стосунків є довіра. Вона безпосередньо «вплетена» в механізм, що забезпечує інтеграцію і стабільність суспільства. В процесі розвитку суспільства тенденції до інтеграції або автономії періодично домінують одна над одною. Це визначає певний домінуючий тип міжособистісного спілкування в суспільстві, який впливає на рівень довіри людини до людини, визначаючи культуру міжособистісної довіри. Рівень довіри, що властивий суспільству, акумулюючи суспільний досвід, характеризує культуру людських взаємовідносин, забезпечуючи не тільки їх комфортність, але й соціальну спроможність суб'єктів довіри, регулює активність особистості. Цей рівень довіри не є постійним, він знаходиться у стані рухливої рівноваги.

В контексті соціально-психологічних трансформацій важливим є розуміння динаміки довіри в сучасному суспільстві. Динамічна зміна процесу довіри проявляється, насамперед, у переході від однієї фази її розвитку до іншої. О. М. Пігіна, виділяє п'ять фаз в динаміці довіри [1, с. 93-95.]:

I фаза – експектаційна, полягає в прогностичному очікуванні від близького і далекого соціального оточення відповідної поведінки. Стрижневим елементом довірливих експектацій є довірливе звернення, під яким розуміється сам факт домагання довіри. Якщо трактувати дану фазу через призму взаємодії громадян з працівниками органів внутрішніх справ, то конструктивна співпраця та позитивний особистий досвід звернення до працівників міліції громадян є основою формування довірливих експектацій.

Фаза довірливих експектацій трансформується у фазу довірливого сприйняття (II). Центральну роль тут відіграє

селективність, як одна із властивостей сприйняття. До структури довірливого сприйняття входить чотири компоненти: оцінка першого враження про об'єкт довіри; ідентифікація (впізнання чого-небудь, кого-небудь); рефлексія (звернення в себе); емпатія, яка відображає емоційне співпереживання. Якщо фази довірливих експектацій і довірливого сприйняття грають роль «попереднього проекту» довіри, то для підтримки і розвитку власне процесу довіри потрібна побудова III фази довірливої комунікації. Зміст даної фази відповідає комунікаційній функції, але в цьому випадку функція як би звернена не поза, а всередину процесу довіри. Ефективна комунікація передбачає соціальне партнерство суб'єктів і об'єктів довіри, а це, в свою чергу, вимагає налагодження фази довірливої співпраці (IV). Довіра може опредмечуватись в шлюбну, сімейну, сусідську, корпоративну, громадську та інші види співпраці. У всіх випадках висхідна динаміка процесу довіри призводить до завершальної фази (V) – утворенню довірливих спільнот, які розрізняються за масштабом і тривалістю існування, але по суті своїй представляють одну з різновидів мережевих спільнот, заснованих на конвенційній регуляції.

Значущість чинника довіри в підтримці соціального порядку стає очевидною, якщо розглядати соціальні взаємодії як обмін послугами, цінностями (ресурсами). Виконання взаємних зобов'язань може закріплюватися договорами і гарантуватися санкціями. Але далеко не всі взаємини приймають оформлені «договірні» форми (останні поширені, перш за все, в сферах економіки і політики). Як вказують соціологи, велика частина обмінів в рамках сімейних, партнерських, сусідських, товариських і інших стосунків побудована на механізмах довіри до партнера, чесності, дружби і взаємовідповідальності. Крім того, як абсолютно справедливо відзначає А. Р. Ефендієв, якими б жорсткими не були договірні форми обміну, вони також базуються на таких нежорстких матеріях, як очікування і довіра. «Основна маса обмінів між людьми в суспільстві, – продовжує він, – здійснюється в кредит, на основі ризику, очікування взаємності і довіри» [1].

В конструюванні вертикальних суспільних стосунків довіри надається не менше значення. Вона безпосередньо вплітається в механізм легітимації владного авторитету, забезпечуючи соціальну базу підтримки інститутів влади і проведеного ними політичного і економічного курсу. Як відомо, основною процедурою легітимізації влади в умовах демократії є вибори. Сама ситуація виборів виступає

як обмін соціальної підтримки громадян на майбутні рішення влади. Авансуючи довіру конкретним політикам і відмовляючи в підтримці іншим, виборець йде на певний ризик. Але цей ризик, в розумінні виборця, є засіб мінімізації побоювань, невпевненості відносно майбутнього.

Базова довіра – «крихка матерія», яка вимагає постійного бажання і практичного підкріплення з боку всіх агентів соціальної взаємодії. Не можна не погодитися із зауваженням науковця Т. Говіра, що в реальному житті неможливо слідувати етичній заповіді абсолютної довіри, тому базова довіра проявляє себе як тенденція, що протистоїть розумній частці невпевненості [2, с. 92]. Розширення поля недовіри як в горизонтальних суспільних стосунках, так і у вертикальних провокує серйозні соціальні проблеми – від різних форм напруженості і відчуження до відкритих конфліктів. Такими ж індикаторами клімату суспільної недовіри є масова еміграція, «втеча» капіталів, «долларизація» країни (вираз недовіри до національної валюти), самоізоляція на закритому світі сім'ї або інших вузьких групах. У сфері вертикальних політичних взаємин індикаторами недовіри є відмова від участі у виборах, скорочення соціальної бази підтримки інститутів влади, акції протесту проти офіційного політичного і економічного курсу. Нарешті, невпевненість в ефективності офіційних структур і інституційних процедур приводить до розширення так званої «сірої зони». Хабарі, блат, бартер, «дах» – форми прояву квазідовірчих стосунків, що компенсують відсутність базової довіри.

Важливим аспектом розуміння психології громадської довіри є її соціальні межі, що можна описати горизонтально в континуумі «довіра–недовіра», а з точки зору вертикального ракурсу всередині суспільної ієрархії. Можна говорити про різні рівні довіри на різних щаблях суспільства: міжособистісному, корпоративному та громадському (інституціональному). У першому випадку, довіра задовольняє індивідуальні потреби та інтереси, забезпечуючи психологічне і життєве благополуччя окремих особистостей при взаємодії з навколишнім середовищем.

У другому випадку, довіра задовольняє корпоративні інтереси, забезпечуючи відчуття партнерства, почуття взаємного професійного та товариського визнання, підвищення взаємовідповідальності за стійке положення господарюючих організацій на ринку.

В третьому випадку, найбільш актуальному сьогодні, довіра задовольняє суспільний інтерес, забезпечуючи стабільність та соціальну безпеку в суспільстві та формує громадянськість [4; 5]. Громадянськість трактується нами як сукупність високорозвинених якостей громадянина, що передбачає зрілість політичної та правової свідомості, почуття патріотизму, причетності до історичної долі своєї вітчизни та її народу; усвідомлення себе повноправним членом соціальної спільноти, громадянином своєї країни. Громадська позиція людини пов'язана з почуттям гордості за свою країну, її традиції, звичаї, обряди, з повагою до прав і обов'язків громадянина, до конституції держави. Потреба у громадянськості, як якості людської поведінки, виникає зі становленням громадянського суспільства і є одним із показників рівня демократичності та цивілізованості. Як на мене, українська громадськість на даний момент переживає це все в найбільш болючій формі, і як би важко нам не було – це робить нас сильнішими!

Довіра пронизує весь спектр горизонтальних і вертикальних зв'язків, що встановилися в суспільстві, робить його, з одного боку загальним явищем, а з іншого боку дозволяє розробляти диференційовані стратегії і технології соціально-психологічного управління. В результаті гармонійного обліку загальних і специфічних характеристик довіри досягається узгодженість принципів і методів управлінської діяльності, збереження цілісності розвитку всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Відтак, аналіз психологічних детермінант співпраці міліції і населення в умовах трансформації і модернізації правоохоронної системи, однозначно є тривалим та багаторівневим процесом взаємодії громадян, працівників органів внутрішніх справ, ЗМІ та інших владних структур. Психологічний компонент правосвідомості громадян також є соціальним феноменом який потребує детального дослідження та правильного формуючого впливу.

Список використаних джерел:

1. Антоненко І.В. Социально-психологические исследования феномена доверия в сфере деловых отношений. Монография. – М.: МГУ. 2003. – С. 24.
2. Говір Т. Недоверие как практическая проблема // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 11. Социология. М., 1994. – № 3. – С. 94–98.
3. Єрмакова Н.О. Дослідження довіри до себе у студентів юнацького віку / Н.О. Єрмакова // Науковий часопис Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова. – Серія № 12. Психологія. Збірник наукових праць. Вип. 3 (27). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – С. 91-101.

4. Психологія: терміни, поняття, визначення: словник-довідник / Г.В. Ложкін, І.Я. Коцан, В.А. Бараннік, В.В. Подляшаник; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки; [уклад.: Г.В. Ложкін та ін.]; [за заг. ред. Г.В. Ложкіна]. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 188 с. – Укр., рос. – Бібліогр.: с. 186.

5. Шапаренко О.В. Формування громадянськості в умовах оціокультурних трансформацій українського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук.: спец. 09.00.03 / О.В. Шапаренко; Харківськ. ун-т повітряних сил ім. І. Кожедуба. – Х., 2008. – 20 с.

Климбовская Л.Н.

докторант,

Научный руководитель: Крыжановский Р.А.

доктор экономических наук, профессор,

Христианский гуманитарно-экономический

открытый университет;

академик,

Украинская экологическая академия наук

ПРИЧИНЫ ОТКЛОНЯЮЩЕГОСЯ ПОВЕДЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ: МЕТОДЫ ВЫЯВЛЕНИЯ, ПРОФИЛАКТИКИ И КОРРЕКЦИИ

В последнее время в современном мире и особенно в постсоветских странах проблема девиантного поведения становится всё более острой и актуальной. Причины этого в Украине: низкий социально-экономический уровень жизни, чрезмерная занятость родителей, эпидемия разводов, существенные недостатки в работе образовательных учреждений, экологическая неустойчивость, экономический кризис и ухудшение политической ситуации. В результате нынешняя молодёжь взяла на вооружение широко распространённый способ социально-психологической адаптации к изменяющимся общественным условиям отдельных индивидов и социальных групп посредством девиантности.

Эти отклонения в поведении отражаются на изменениях в содержании ценностных ориентаций молодёжи, на неблагополучии в семейно-бытовых отношениях и на нестабильности страны в